

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

Постановка проблеми. У зв'язку із внутрішньополітичними змінами в сучасній Україні та обранням європейського зовнішньополітичного вектору актуалізувалася проблема корупції. Питання боротьби з проявами корупції у різних сферах суспільного життя стоїть у низці найважливіших для влади. Жорстких антикорупційних заходів потребує зближення з Європейським Союзом, який ставить однією з умов виділення фінансової допомоги Україні проведення реформ, в тому числі, спрямованих на боротьбу з корупцією.

Мета. Дослідити поняття «корупція», а саме його політологічний аспект у контексті законодавчого закріплення даного поняття та з'ясувати співвідношення політологічного аспекту поняття «корупції» із іншими явищами соціальної дійсності. Нами не ставилось завдання розглянути всі аспекти багатогранності поняття «корупції», а сконцентровано увагу на вирішенні таких **дослідницьких питань**:

- розкрити генезис поняття «корупція»;
- з'ясувати етимологію поняття «корупція»;
- визначити політологічний зміст поняття «корупція».

Виклад матеріалу. Корупція у сучасному світі – це досить складне і неоднозначне поняття. Воно описує соціальне явище, яке розвивається у часі, має історичний характер і суттєво залежить від соціальних умов та традицій тієї чи іншої країни. Тому від розуміння сутності та змісту поняття даного виду корупції і від того які дії і в яких умовах кваліфікуються як корупційні, багато у чому залежить рівень корупції прийнятний для того чи іншого суспільства, а також якими можуть бути методи і засоби реальної протидії.

Проблеми корупції, що історично хвилювали політиків, державних діячів, учених різних галузей знань, були та й є у центрі уваги країн, незалежно від того, до якого періоду чи суспільної формації вона не належала б. Боротьба з корупцією супроводжувала всю історію людства. Її історія як соціального явища бере свій початок у глибокій давнині.

У Стародавній Греції в IV-V століттях до нашої ери прояви корупції мали побутовий характер і проявлялись як «псування їжі та питної води». У релігійному трактаті - Новий заповіт - жадібність та хтивість згадувалися як зле, що походить від людини [1, с. 5].

Про корупцію як про «порчу» писали ще давні філософи, а Платон та Аристотель визначили це явище як політичне. Будда застерігав, що коли правитель шукає вигоди, то це призведе до того, що буде перекручена сутність суспільних відносин, будуть ігноруватися принципи справедливості [2, с. 10].

У Російській імперії основою корупції була система так званого місництва, в умовах якої більшість державних урядовців не отримували грошових виплат, а жили за рахунок відвідувачів. На посади призначалися чиновники відповідно до ієрархії боярських прізвищ без урахування їхніх особистих якостей. Прізвище особи створювалося предками й передавалося через покоління, що автоматично призводило до утворення замкнутого родового прошарку населення. Усе це сприяло поширенню корупції у вигляді давання певної плати - хабаря.

Щодо етимології слова «корупція», то воно означає участь у діяльності декількох (не менше двох) осіб, мета яких полягає у «псуванні», «руйнуванні», «пошкодженні» нормального розвитку судового процесу або процесу керування справами суспільства. Це діяльність осіб, уповноважених на виконання державних функцій, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, тобто пряме використання посадовими особами свого службового становища з метою особистого збагачення [3].

Термін «корупція» на вітчизняних теренах набув активного вжитку лише наприкінці 80-х років XX століття і на сьогодні є найбільш уживаним у науці та публіцистичній літературі. Тривалий час панували думки, що корупція - явище, притаманне винятково капіталістичним країнам. Ще зовсім недавно в словниках можна було прочитати тільки таке

тлумачення поняття «корупція» - «... у буржуазних країнах: підкуп хабарами, продажність посадових осіб, політичних діячів», явище «... характерне для буржуазної держави й суспільства (підкуп чиновників і суспільно-політичних діячів, хабарництво)». Явище корупції вважалось нетиповим для радянського суспільства й будь-які його прояви розглядалися винятково з позиції порушення соціалістичної законності окремими чиновниками державного апарату. Не дивно, що цього терміна немає в багатьох словниках і енциклопедіях радянського періоду, чого, звісно, не можна стверджувати про сьгоднішні реалії, що не є незвичним, оскільки корупція - це негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для українського соціуму. Насамперед руйнівна дія корупції проявляється в падінні престижу й авторитету влади на всіх рівнях, руйнуванні моральних основ суспільства, зрощуванні корумпованої частини публічних службовців із тіншовими кримінальними колами, небезпеки розвитку псевдогромадянських соціальних відносин [4, с.52].

Соціальні аспекти корупції проявляються в політичній, економічній, культурній та інших сферах життєдіяльності українського суспільства в масштабах, близьких до критичного показника. Вплив корупції на адміністративне й соціальне середовище державних службовців, трансформацію їх моральних норм і цінностей, корпоративну культуру державної служби на сьогодні дуже значний.

Так, аналіз використання терміна «корупція» в сучасній вітчизняній літературі свідчить, що вчені висловлюють надзвичайно широке розмаїття думок щодо розуміння суті цього явища. При цьому інколи подаються не лише надзвичайно загальні, нечіткі формулювання, а й такі, що виключають одне одного. Інший недолік значної кількості визначень корупції в тому, що зазвичай як суб'єкт корупційних дій розглядається лише особа, наділена державною владою - чиновник. Не враховується роль іншої сторони, яка часто добровільно для конкретної (заздалегідь прорахованої) вигоди пропонує отримання неправомірної вигоди, розуміючи, що подібні дії та їх результат позазаконні, мають негативні наслідки. Так, великий тлумачний словник української мови трактує корупцію як «діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямованих на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг; пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення; підкупність, продажність урядовців і громадських діячів» [5, с 85].

І. Жданов, наприклад, виділяє такі основні підходи до розуміння корупції: а) корупція розуміється як підкуп-продажність державних службовців; б) корупція розглядається як зловживання владою або посадовим становищем, здійснене з певних особистих інтересів; в) корупцію розуміють як використання посадових повноважень, статусу посади, а також її авторитету для задоволення особистого інтересу або інтересів третіх осіб; г) корупція розглядається як елемент (ознака) організованої злочинності. На думку М.І. Мельника: «Корупція - не просто соціальне, але й психологічне та моральне явище. Адже вона не існує поза людьми, їх поведінки, діяльності [6, с.11].

Корупція - це спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя». Слушно зауважив М.Н. Сergyгін, що «корупція, як широко відоме соціальне явище, бере початок із зародження державності й відображає суперечність між недостатністю ресурсів до задоволення власних потреб і прагненням деяких посадових осіб використати власне становище з метою більш повного задоволення особистих потреб та потреб найближчого оточення» [7, с. 3].

Доктринальні розробки вітчизняних учених знайшли своє відображення в діяльності національного законодавця, який у Законі України «Про запобігання корупції» закріпив: «корупція - використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/ пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим

фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [8].

Проаналізувавши поняття генезис та етимологію поняття «корупції» можна констатувати, що розуміння корупції залежить від кута зору, під яким його намагаються дослідити фахівці різних галузей науки.

Так, політологічний підхід до аналізу корупції передбачає розглядати дане явище як одну із рис політичної сфери, що деформує політичну організацію суспільства. Тут дослідження корупції переважно пов'язане з питанням володіння владою або способом боротьби за нею. Корупційна діяльність у такому контексті розуміється як поведінка, що виражається у нелегітимному використанні посадовими особами свого положення з ціллю заняття та утримання влади в одній із сфер суспільства. При цьому основним учасником корупційних відносин може виступати пануюча політична еліта, що презентує собою привілейований прошарок суспільства, тобто обмежене коло осіб, що активно впливають на соціальні процеси, що відбуваються, засобом використання механізму політичної влади. Самі ж корупційні відносини на думку політологів, особливо наочно проявляються під час виборів.

Наприклад, М. Дюверже відзначає, що для забезпечення перемоги, учасники виборів часто вдаються до корупційних практик. Тут відзначається важлива риса корупції. Вона є у тому, що корупційні відносини направлені не тільки на задоволення особистих корисливих інтересів їх учасників, але і на досягнення визначених цілей: отримання владних повноважень для забезпечення безпеки і можливостей подальшого збагачення на корупційній основі [9, с. 259].

У політології основні причини розповсюдження корупції криються в особливостях взаємовідносин між представниками політичної еліти та простими громадянами. Якщо у суспільстві слабо розвинуті громадянські відносини, громадяни проявляють пасивність до політичних процесів що відбуваються, то і відсутній суспільний контроль за діяльністю посадових осіб і виникають сприятливі умови для розвитку корупційних відносин у будь-яких ешелонах влади.

Якщо ж навпаки, розвинутий інститут громадянського суспільства, який активно бере участь у політичному житті, то у суспільстві формується несприятливе середовище для розвитку корупції. Виходячи з цих причин, у політології пропонуються засоби боротьби з корупцією, які пов'язані з укріпленням інститутів політичної влади, розвитком громадянського суспільства і підвищенням рівня політичної культури населення [10, с.224].

Присутність розвинутої політичної культури буде призводити до зниження корупційних відносин. Оскільки вона сприяє активній участі громадян у політичному житті та розвитку зрілого громадянського суспільства у цілому, що буде здатне зменшити свавілля зі сторони представників влади.

Таким чином, з точки зору політології, корупція розглядається як поведінка посадових осіб, що виражається у нелегітимному використанні ними свого положення із ціллю зайняття та утримання влади в різних сферах життя суспільства.

Висновки. Підсумовуючи дослідження щодо з'ясування сутності корупції, можна дійти висновку, що її необхідно розглядати комплексно як багатоаспектне політологічне явище, що є своєрідним відображенням політичних та інших соціальних явищ і процесів, що мають місце в суспільстві та державі, і є результатом недосконалого функціонування державних та суспільних інститутів, закономірною реакцією членів суспільства на вади суспільного розвитку.

Література

1. Камлик М. І. *Корупція в Україні* / М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький. - К. : Товариство «Знання», КОО, 2008. - 187 с.
2. Невмержицький Є. В. *Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії* / Є. В. Невмержицький. - К., 2008. - 368 с.

3. Чубенко І.В. Генезис поняття корупції // Бюлетень Міністерства юстиції України : офіційне видання / Міністерство юстиції України. – Київ, 2009. – № 1 (87). – С. 113-118.
4. Ільєнок В.Т. Історико-правові витоки поняття корупції // Держава та регіони : науково-виробничий журнал / Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя, 2012. – С. 51-56.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. В. Т. Бусел. - Київ ; Ірпінь, 2003. - 1427 с.
6. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія / Мельник М.І. - К. : Атіка, 2001. - 304 с.
7. Серьогін С.М. Державний службовець у відносинах між владою і суспільством : монографія / С.М. Серьогін. - Д. : ДРІДУ НАДУ, 2003. – 456 с.
8. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-УП // Відомості Верховної Ради України. - 2014. - № 49. - Ст. 3186.
9. Гарсацук В. Категоріально-правова характеристика корупції. Правове визначення понять "корупційне правопорушення" та "корупційний злочин" / В. Гарсацук, А. Мухатаєв // Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць / Президія Академії правових наук України. – Харків, 2008. – № 3 (54). – С. 254-265.
10. Корж В. Корупційні виборчі технології в Україні: поняття, види, проблеми протидії // Право України : юридичний журнал : науково-практичне фахове вид. / Нац. акад. правових наук України ; Конституційний Суд України [та ін.]. – Київ, 2013. – № 5. – С. 224-229.
11. Гончарук Т. В., Гурик М. І., Шумка М. Л. Філософські проблеми державного управління. Навч. посібник. Тернопіль. – Економічна думка, 2010. – 126 с.
12. Шумка М. Етичні виміри діяльності державного управління в античній парадигмі / Михайліна Шумка // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Роль суспільних наук у забезпеченні стабільності розвитку глобальних світових процесів у XXI ст.» м. Київ, 1-2 квітня 2016 р.
13. Гончарук-Чолач, Т. Сучасні парадигми державного управління: теоретико-філософське осмислення / Тетяна Гончарук-Чолач // Психологія і суспільство. – 2010. – № 4. – С. 72-81.
14. Гурик М.І., Шумка М. Л. «Каста луччих людей» у соціально-філософському вченні Дмитра Донцова / Михайліна Шумка, Мирослава Гурик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Філософія». – Вип. 8. – Острог, 2011. – С. 36-46.